

Я. Я. Іваноў (Магілёў, Беларусь)

**“ЁСЦЬ У ПАЭТА СВОЙ АБЛОГ ЦАЛІННЫ,
НЕКРАНУТЫ ПРАСТОР ДЛЯ БАРАЗЁН...”**

**(да складання “Анталогіі беларускага
літаратурнага афарызма”: Аркадзь Куляшоў)**

The publication contains some fragments from works by Arkady Kuleshov which are represented as literary aphorisms. They reflect philosophical problems of nature, society and morals, love to Native Land and other meditations of the writer.

Збіранне і вывучэнне афарыстычнага багацця мовы беларускай мастацкай літаратуры з’яўляецца адной з актуальных праблем сучаснай беларусістыкі. Як заўважае А.Я. Міхневіч, “збіранне, вывучэнне і выданне афарызмаў беларускіх аўтараў – адна з наспелых, нават неадкладных задач нашай філалогіі” [12, с. 61]. Увасабленнем гэтай задачы з’яўляецца ўкладанне анталогіі беларускай літаратурнай афарыстыкі, куды павінны ўвайсці як афарыстычныя выказванні, што з’яўляюцца асобнымі літаратурнымі творамі, так і афарызмы, што ўжываюцца ў літаратурных тэкстах неафарыстычнага характару [5].

Пачынаць стварэнне анталогіі беларускага літаратурнага афарызма трэба, відаць, найперш з вычарпальнага апісання індывідуальна-аўтарскай афарыстыкі асобных пісьменнікаў. Ужо пабачылі свет падборкі афарызмаў Максіма Багдановіча [3], Янкі Купалы [11], Якуба Коласа [8; 13], Максіма Гарэцкага [7], Кузьмы Чорнага [6], Максіма Танка [2], Пімена Панчанкі [4], Уладзіміра Караткевіча [15], Васіля Быкава [18], Рыгора Барадуліна [16], Міхася Стральцова [17], Ніны Мацяш [14] і інш.

Акрамя гэтага афарызмы беларускіх пісьменнікаў сабраны пад вокладкамі некалькіх зборнікаў, розных па колькасці прадстаўленых аўтараў і прынцыпах адбору афарыстычнага матэрыялу [1; 9; 10; 19].

Ніжэй выбраны найлепшыя, на наш погляд, па сваіх зместавых і мастацкіх уласцівасцях афарыстычныя выслоўі (усяго больш за 30) з паэтычных твораў Аркадзя Куляшова. У афарызмах адлюстраваны філасофскія роздумы народнага паэта Беларусі пра адвечныя пытанні быцця чалавека

і прыроды, праблемы грамадства, маралі, творчасці, а таксама разважанні на іншыя тэмы.

*Нікому не дазволіць Прадаць, ні заняволіць Ні ўнука, ані сына Край
любвы, Край адзіны. ("Каменка")*

Кожны мае свой бор, родны бор на зямлі. ("Маё сэрца ў бары")

Гасяць, чуў я, пажары лясныя Сустрэчным агнём... ("Грозная пушча")

Раны гоцяца часам, а дружэбаю – гора. ("Грозная пушча")

*Стаўшы лапцем, трымайся, як лапаць, лапцэй: Разам з імі на печ,
разам з імі ў музей. ("Грозная пушча")*

*Адвечны час з нябачных нам дарог Глядзіць на нас, нібы на муравейнік:
Вось-вось, здаецца, возьме ў рукі венік І вымеце, як смецце, за парог.
("***Адвечны час з нябачных нам дарог...")*

*Ад шчасця сэрца скача, як дзіця, Ад бед яно, як млын, шуміць начамі,
Варочае цяжкімі камянямі, Падлічваючы горычы жыцця. ("***Ад шчасця
сэрца скача, як дзіця...")*

*Пакліч – былое адзукнецца Жалейкаю за хваіной; Скраніся – і важкай
хадой Наступнае ў паход кранеца. Пяройдзе шлях у новы шлях, Расстан-
не – ў новае спатканне, Напеў жалейкі – ў труб гучанне, Выток жыцця – ў
жыцця працяг. ("На паўмільярдным кіламетры")*

*Любоў – не райскія сады, Любоў – не дом падараваны, Любоў –
бяздомнік прапісаны У верным сэрцы назавжды. ("***Чужой любові я не
зайздросічу...")*

*Ёсць у паэта свой аблог цалінны, Некрануты прастор для баразён,
Дзе ён працуе з першае хвіліны І да апошніх вечаровых дзён. ("***Ёсць у
паэта свой аблог цалінны...")*

*Сцвярджае час: заўжды жыццю на змену Прыходзіць смерць, для
ўсіх – адзін закон. ("***Сцвярджае час...")*

*Мы славу параўноўваем з віном, А забыццё глухое – з палыном. Пакуль
не лёг твой цень, твой дзень кароткі З табою ў ложка вечнасці – труну,
П'ючы шумлівай славы хмель салодкі, Не забывай пра горыч палыну.
("***Мы славу параўноўваем з віном...")*

*Не прытыняйся, не жахайся слова!.. Хай адвячорак доўгім ценем лёг –
Магчыма немагчымая размова Датуль, пакуль магчымы маналог. ("***Не
бачыўся я ўсё жыццё амаль...")*

*Лепш цяжка жыць, чым быць бадзёрым трупам. ("***Хваробу, што
здараўе падкасіла...")*

*Час – лекар болю, а яго шпіталь – Без краю, без пачатку памяшканне.
 (“Пра боль”)*

Адзінства гартавець людзей павінна. (“Цунамі”)

Калі штурвал не слухае рукі, Нялёгка кіравацца летуценнем. (“Цунамі”)

*Хто ў людскім свеце жыў ад нараджэння, Без страт няўхільных не
пакіне свет. (“Цунамі”)*

*Для таго – і сталасць, Для таго – і праца, Для таго – трываласць,
Каб людзямі застацца. (“Далёка да акіяна”)*

*Дружба нас забудзе Гвалтам ці самохаць, Хоць і цяжка, людзі Жыць
на свеце могуць. Нас любоў пакіне, Горка, што паробіш, – Чалавек не згіне,
Калі справа побач. (“Далёка да акіяна”)*

Дружба – рэч адказная. (“Далёка да акіяна”)

*Жыццё – Шляхоў і рэк падабенства: Рух падарожны Распачынае Юнацтва
наша З крыніц маленства І ў акіян небыцця Ўпадае. (“Далёка да акіяна”)*

*У каго – як зорка век, У каго – камета. Чалавеку чалавек Друг – не
жарты гэта. (“Далёка да акіяна”)*

*У пары дзіцячае, Светлае пары, На кругах адзначаных Ёсць свае ся-
бры. (“Далёка да акіяна”)*

*Зямля для ўсіх, хто там, Для ўсіх, хто тут, – Адзіная сапраўднасць і
бяспрэчнасць, І ёй адной – іх вечнасць і нявечнасць... (“Варшаўскі шлях”)*

*Мінецца ўсё: пустая слава, мода, І застанеца толькі сэнс адзін
Тых слоў, каторым саладзей ад мёду Банкетнага быў палявы палын.
 (“Варшаўскі шлях”)*

*Не бойся слова гучнага – прарок! – Прарок не Бога – праўды слых і
зрок. (“Варшаўскі шлях”)*

*Не вер, што свет шырок, ён думкам цесны. Хай ісіціны старэюць з
году ў год, Хай сэрца разрывае гук жалезны, А ты за ўсё ў адказе, мой ба-
лесны, За справу, за дзяржаву, за народ. (“Варшаўскі шлях”)*

*Не падсумоўвай паквартальнай зводкаю Таго, што вымяраецца рад-
ком. (“Парада сабе самому”)*

*Летш падаць і ўставаць з нялёгкай ношаю, Чым злёгка папіхаць яе
рукой. (“Мой новы год”)*

*Свет будзе пець, смяляца, слёзы ліць Датуль, пакуль на свеце людзям
жыць. (“Хуткасць”)*

*Ах, людзі, людзі, каб наперад зналі Вы шлях, крывёй паліты і слязьмі,
То не пакутвалі б і не кахалі, Не плакалі і не былі б людзьмі.* (“Хамуціус”)

Для рызыкаўных спраў Разумная не шкодзіць засяцрага. (“Хамуціус”)

*Мужык і пан. Пан і мужык. Не ў слоўе Хаваецца іх сутнасць, а ў аснове,
З якой яны, як з плесені грыбы, Растуць... Дзе ўладары, там – і рабы.* (“Хамуціус”)

Укладанне анталогіі беларускага літаратурнага афарызма патрабуе вырашэння такіх пытанняў, як вызначэнне яе аб’ёму, крыніц, пабудовы і спосабаў тэксталагічнай апрацоўкі афарыстычных выслоўяў. Усе гэтыя пытанні актуальныя ў адносінах да афарыстычнай спадчыны А. Куляшова, якая чакае свайго руплівага даследчыка.

Літаратура:

1. *Гаўрош, Н.В.* Афарыстычныя выслоўі беларускіх пісьменнікаў / Н.В. Гаўрош, Н.М. Няжковіч. – Мінск: Вышэйшая школа, 2012. – 638 с.
2. *Гаўрош, Н.* “Хто склаў песню народу, яе рэкам уваскросне...”: афарыстычныя выслоўі ў творах Максіма Танка / Н. Гаўрош, Н. Няжковіч. – Роднае слова. – 2009. – № 9. – С. 52–54.
3. *Іваноў, Я.Я.* Афарызмы Максіма Багдановіча / Я.Я. Іваноў // Праблемы беларускага літаратуразнаўства / рэд. С.І. Даніленка, Я.Я. Іваноў. – Мінск: МНТ, 2000. – С. 123–131. – (“Terra Alba”. Т. 1).
4. *Іваноў, Я.Я.* “Беларусу і ў Парыжы сняцца Белізна бяроз і сосен медзь...” (да складання “Анталогіі беларускага літаратурнага афарызма”: Пімен Панчанка) / Я.Я. Іваноў // Даследаванні па германскай і славянскай філалогіі = Acta Germano-Slavica: зб. навук. артыкулаў / пад рэд. Я.Я. Іванова. – Магілёў: МДУ імя А.А. Куляшова, 2013. – Вып. 5. – С. 108–114.
5. *Іваноў, Я.Я.* Да ўкладання анталогіі беларускага літаратурнага афарызма / Я.Я. Іваноў // Край = Kraj. – 2001. – № 1–2. – С. 223–239.
6. *Іваноў, Я.Я.* Кузьма Чорны: “Трэба глыбей убіраць у сябе жыццё...” (матэрыялы да “Анталогіі беларускага літаратурнага афарызма”) / Я.Я. Іваноў // Край = Kraj. – 2003. – № 3–4 (11–12). – С. 220–222.
7. *Іваноў, Я.Я.* Максім Гарэцкі: “Думы мае, думкі, летуценні мае...” (матэрыялы да “Анталогіі беларускага літаратурнага афарызма”) / Я.Я. Іваноў // Край = Kraj. – 2002. – № 1–2 (4–5). – С. 228–238.
8. *Іваноў, Я.Я.* Якуб Колас: “Таёмны вы, зямлі скрыжалі! Чаго ў сябе вы не ўпісалі!” (матэрыялы да “Анталогіі беларускага літаратурнага афарызма” з пазмы “Новая зямля”) / Я.Я. Іваноў // Край = Kraj. – 2002. – № 3–4 (6–7). – С. 171–183.
9. *Леванюк, А.Я.* Час, жыццё, людзі...: беларускі літаратурны афарызм / А.Я. Леванюк. – Брэст: Выд. С.Б. Лаўроў, 2001. – 112 с.
10. *Леванюк, А.Я.* Майстры кажучь...: беларускія літаратурныя афарыстычныя выслоўі: слоўнік афарызмаў / А.Я. Леванюк. – Брэст: БрДУ імя А.С. Пушкіна, 2010. – 161 с.

11. *Літкумовіч, Ц.* Янка Купала: заповітныя словы / Ц. Літкумовіч // Роднае слова. – 1995. – № 2. – С. 42, 50; № 4. – С. 14 [Пра бацькоўскі край], 38, 58, 76, 112, 140 [Пра гуманізм, інтэрнацыяналізм і патрыятызм]; № 5. – С. 10, 38 [Пра адвечныя законы жыцця], 130, 144, 163, 177; № 7. – С. 57, 138, 181; № 8. – С. 24, 64, 71 [Пра долю людскую], 168; № 9. – С. 37, 65, 83, 99, 134 [Пра неабходнасць змагання за свабоду і незалежнасць]; № 10. – С. 19, 92 [Пра грамадскую смеласць і рашучасць], 180; № 11. – С. 53, 66 [Пра адносіны да працы], 84 [Пра адказнасць перад часам], 91, 100, 157 [Пра праўду]; № 12. – С. 71, 170 [Пра шчасце, пра каханне], 171–172 [Пра чалавечыя заганы], 190 [Пра пісьменніцкую працу].
12. *Міхневіч, А.Я.* Афарызмы / А.Я. Міхневіч // Беларуская мова: Энцыклапедыя. Мінск: БелСэ, 1994. – С. 60–61.
13. *Міхневіч, А.Я.* Якуб Колас разважае, радзіць, смяецца... (выбраныя выслоўі народнага песняра) / А.Я. Міхневіч. – Мінск: БелДПСК, 2002. – 108 с.
14. *Новік, М.* “Даверамся найлепшаму ў сабе”: афарыстычнае слова Ніны Мацяш / М. Новік // Роднае слова. – 2006. – № 9. – С. 38–40.
15. *Новік, М.* “Не знікаць пазтам вечна, у вечнай песні жывучы”: афарыстычныя выслоўі Уладзіміра Караткевіча / М. Новік // Роднае слова. – 2007. – № 1. – С. 24–26.
16. *Новік, М.* “Пачуць, як душу адмыкае Бог...”: афарыстычныя выслоўі Рыгора Барадуліна / М. Новік // Роднае слова. – 2007. – № 10. – С. 22–24.
17. *Работа, Н.* Міхась Стральцоў. “Але ж тое – гэтае спазнаем...”: выслоўі з паэзіі і прозы / Н. Работа // Роднае слова. – 1998. – № 8. – С. 54–58.
18. *Солахаў, А.* Залацінкі мудрасці (крылатыя выразы) / В. Быкаў; падабраў А. Солахаў // Роднае слова. – 1999. – № 5–6. – С. 15 [Пра Бацькаўшчыну], 20, 37 [Пра чалавека], 69, 84, 100, 126, 130, 139 [Пра адносіны паміж людзьмі], 165 [Пра жыццё]; № 7. – С. 67, 163 [Пра жыццё]; № 8. – С. 38, 86 [Пра жыццё], 144, 171 [Пра смерць], 192, 199, 205, 212 [Пра вайну]; № 9. – С. 16, 34 [Пра смерць], 21, 79 [Пра вайну], 84, 114, 158 [Пра подзвіг, храбрасць]; № 10. – С. 60, 94 [Пра баязлівасць і здраду], 115, 143 [Пра ўладу і кіраванне]; № 11. – С. 89 [Пра ўладу і кіраванне], 94, 140 [Пра мір і волю], 159; № 12. – С. 38 [Пра шчасце], 38, 47, 73 [Пра каханне і жанчын], 73, 86, 115 [Пра таварыства], 171, 200 [Пра розум], 188 [Пра розум], 189 [Пра характар, натуру чалавека], 189–190 [Пра сумленне], 190 [Пра дабрыню], 190–191 [Пра надзею], 191 [Пра веру], 191 [Пра бацькоў і дзяцей], 191–192 [Пра літаратурную і пісьменніцкую працу].
19. *Янкоўскі, Ф.* Крылатыя словы і афарызмы (з беларускіх літаратурных крыніц) / Ф. Янкоўскі. – Мінск: Выд-ва АН БССР, 1960. – 136 с.